

TEMELJNE ZNAČAJKE NOVOGA SANKTORALA U MISI I ČASOSLOVU

»*Mirabilia Christi in servis*« (SC 111)

Dr Anton BENVIN

Uvod

Jedan od plodova liturgijske obnove Drugoga vatikanskog sabora jest i preuređeni Sanktoral (Svetovnik) u Rimskom kalendaru, dotično u misalu i časoslovu. Plod je to na starom stablu Rimske crkve.

Govor o novom Sanktoralu povlači nužno pomisao i poredbu sa starim, ili općenito sa prijašnjim sanktoralima Crkve. Nameće se pitanje: kakav je bio taj prethodni sanktoral? Ili još: kakav je uopće kršćanski sanktoral, pogotovu onaj prvi, izvorni (ako se do njega može doći)? Otkada i kako i gdje kršćani štuju svece? Koji su ti sveti (u užem smislu) što ih kršćani od pamtivijeka štuju?

Odgovor na neka od tih pitanja već znamo,¹ pa se naše zanimanje omeđuje na slijedeće: koji je *liturgijski* smisao štovanja svetih? Promatramo, naime, zadani, obnovljeni Rimski sanktoral u liturgijskoj, misnoj i časoslovnoj, primjeni,² to jest kao praktičnu liturgijsku hagioduliju ili kao jedno od ostvarenja pastoralne heortologije (govora o smislu svetkovanja, praznovanja ili blagdanovanja u kršćanstvu). Koja je vrednota što je Crkva želi slavljenjem svetaca u bogoslužju postići?

Razvoj Sanktorala³

Idimo od početka. Kako se sanktoral u Crkvi pojavljuje? Ne rađa se odjednom, niče malo pomalo, nalik klijanju dobro zasijane njeve ili nicanju mladica iz krepke i sočne korenike.

¹ Usp. druge radove u ovom Zborniku.

² Temeljni dokumenti obnove, osim saborske konstitucije *Sacrosanctum concilium* (1963), jesu: *Calendarium romanum ex decreto sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum* (1969); usp. također: S. Congregatio pro cultu divino: *Instructio de calendariis particularibus atque officiorum et missarum propriis recognoscendis* (1970); *Missale romanum ex decreto sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum* (1970); *Liturgia horarum iuxta ritum romanum. Officium divinum ex decreto sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum* (1971).

³ O tom osnovna literatura: K. A. H. KELLNER, *Heortologie oder die geschichtliche Entwicklung des Kirchenjahres und der Heiligenfeste von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart*,

Poznata je činjenica kako su kršćani od drevnih dana osjećali da mimo spomena na život, djelovanje i smrt nekih ljudi naprosto ne mogu, pa su štovanje preminulom liku svog uglednika — mjesnoga biskupa, na primjer, ili kojega svetog mučenika — iskazivali zajedno o godišnjici njegove smrti ili mučeničkog svjedočanstva. Taj se dan već u Muci svetog Polikarpa iz Smirne († oko 155/156) zove klasičnim nazivom: *hemera genethlios — dies natalis* — »rođendan«. ⁴ Taj dan, prožet spomenom i motrenjem, misterijskim zajedništvom i veličanjem uglednikove pojave, a s tim u vezi i svetim veseljem, radovanjem i svetkovanjem, ⁵ predstavlja osnovnu jedinicu kršćanskoga sanktorala.

No, u čemu se sastojala sržna i najintenzivnija proslava svečeva lika? U vršenju svetih otajstava, osobito euharistiji, tj. u veličanju i hvaljenju Boga u djelu i svjedočenju Kristovih vjernih učenika, kao i u duhovno-mističnom sjedinjenju s njima po Kristu u Duhu Svetome. Zajednica se okupljala na mjestu gdje su svečevi posmrtni ostaci bili sahranjeni (*ad corpus*) ili u susjednoj, većoj i prikladnijoj dvorani (kasnije bazilici i sl.), i tu bi na obljetnicu njegova preminuća ili »rođenja za slavu« (*dies natalis*) održala prigodni bogoslužni obred. ⁶

Evo o tome svjedočanstva Ciprijana, biskupa kartaškoga († 258), koji za vrijeme Decijeve progona piše svojoj braći prezbiterima, đakonima i svemu narodu ovako:

»Za njih (*pro eis*, tj. mučenike narodu poznate), kao što se sjećate, prinosimo uvijek žrtve, svaki put kad slavimo godišnji spomen njihova mučeničkog dana i trpljenja (*martyrum passionis et dies anniuersaria commemoratione celebramus*)«. (*Ep* 39, 3).

Budući da u neke crkve već u prva stoljeća »morale« — da tako rečemo — slaviti spomen više mučenika (Polikarp se u Smirni spominje kao dvanaesti štovanja vrijedan mučenik!), ⁷ to se u pojedinim crkvama dosta brzo složio lijep niz svetačkih blagdana: u rimskoj crkvi

Freiburg i. Br. ³1911 (pretisak, 1964); H. DELEHAYE, *Sanctus, essai sur le culte des saints dans l'antiquité*, Bruxelles 1927; H. DELEHAYE, *Les origines du culte des martyrs*, Bruxelles ²1933; J. JEREMIAS, *Heiligengräber in Jesu Umwelt. Eine Untersuchung zur Volksreligion zur Zeit Jesu*, Göttingen 1958; Th. KLAUSER, *Kleine Abendländische Liturgiegeschichte*, Bericht und Besinnung, Bonn 1965; P. JOUNEL, *Le culte des saints*, u: A. G. MARTIMORT, *L'Eglise en prière*, Desclée et Co., Paris etc. ¹1965, 786—805; za teološki vid pitanja: C. VAGAGGINI, *Il senso teologico della liturgia*, Roma ⁴1965, osobito 322ss; J. PLOOIJ, *Die Mysterienlehre Odo Casels*. Ein Beitrag zum ökumenischen Gespräch der Kirchen, njem. prijevod: O. Hagemeyer, predgovor: B. Neunheuser), Neustadt a. d. Aisch 1968.

⁴ *Mart. Polyc.* 17,3.

⁵ *Mart. Polyc.* 17,3: »Tu ćemo se (tj. na mjestu sahrane svečevih posmrtnih ostataka), ako bude moguće, sastati u radosti i veselju, a Gospodin će dati da proslavimo rođendan (*hemeran genethlion*) njegova mučeništva, u spomen i onih koji su boj izdržali prije a za vježbu i pripravu onih koji ga imaju izdržati.«

⁶ Sažimljući zaključke svojih istraživanja pisao je o tome O. CASEL: »Nicht wie bei den Heiden die irdische Geburt, sondern ihr Passionstag gibt das Datum der Feier an, die sich in der Nachtfeier (pannychis, uigiliae), der Agape und der Eucharistie vollzieht . . . Der Verstorbene steht so in realer, plastisch dargestellter communio mit den Überlebenden, mit der Kirche. Denn nur am Grabe der communicantes darf eine solche commemoratio geschehen; wem die Kirche sie verweigert, der ist excommunicatus. So finden die Martyrer und die Toten ihre Erquickung (refrigerium), das himmlische conuiuium, dem sie rosenbekränzt beiwohnen, ist vorgebildet in der kirchlich—liturgischen Agape. Liturgie und innerste Hoffnung der Christen fließen hier ineinander.« vidi: J. PLOOIJ, *n.dj.* 86; usp. 69—88.

⁷ *Mart. Polyc.* 19,1: »To je što se tiče blaženog Polikarpa, koji je s onima iz Filadelfije u Smirni dvanaesti podnio mučeništvo, jedini od svih kojega se najviše spominje, tako da o njem posvuda govore i pagani.«

ih je sredinom 4. stoljeća (godine 354. po tzv. *Chronographusu*),⁸ osim Božića i, razumije se Vazma, Duhova i preko pedeset nedjelja, bilo već dvadeset i tri. Taj popis rimskih svetaca predstavlja prvi poznati nam sanktoralni sustav — svetovnik u rimskoj Crkvi, a obuhvaća, uz koju tu iznimku (recimo, afričke mučenike biskupa Ciprijana te svete žene Perpetuu i Felicitu), mahom domaće, lokalne svece, i to iz dvojake kategorije: mjesne biskupe (pape) i rimske mučenike. Spomenimo neke i danas znane: Fabijan, Ksisto, Kornelije, Lovro, Sebastijan, Agneza itd.

To bi, dakle, bio prvi, najstariji sloj našega svetovnika ili sanktorala. A dalje su se slojevi nizali ovim redom: obično strani sveci kojima bi se u mjestu posvetila nova crkva (*encaenia*) ili u određeno svetište prenijele moći (*katatheseis*); pa sveci sveopćega značaja, osobito tzv. velemučenici (*megalomartyres*), novozavjetni sveci (Ivan Krstitelj, starac Šimun, Apostoli) i, naposljetku, blagdani Marijini: Blagovijest, Marijino rođenje i uznesenje razmjerno su najmlađi sloj rimskoga sanktorala (od svršetka 7. stoljeća).⁹

Oko godine 800. rimski je sanktoral prilično ispunjen raznorodnim blagdanima i svetkovinama, ali u narednim vijekovima broj će im se povećavati sve brže i brže:

- do oko 1100. ući će u Sanktoral još 40-ak blagdana (13 na sto godina),
- od 1100. do 1200. još oko 50 (tj. 50 na sto godina),
- od 1200. do Tridentinuma oko 200 (55 svakih sto godina).¹⁰

To znači: sredinom 16. stoljeća blagdana je u liturgijskom sanktoralu bilo toliko da je maltene svaki dan bio zauzet bar po jednom svecu. Preuređeni tridentski misal predstavlja prvo reduciranje rimskoga sanktorala: broj je svetaca smanjen na 65 blagdana drugoga stupnja, a u kalendaru je 157 dana ostalo slobodnih.¹¹

Ali to je stanje redukcije trajalo dosta kratko jer su se sveci, tko iz ovoga tko iz onog razloga, stali opet množiti, tako da ih je pred Drugi vatikanski sabor bilo u kalendaru preko trista: 338 svetkovina naprama 23 iz 4. stoljeća! Opći je vapaj bio: svedimo već jednom to prekomjerje na jedan razuman, uravnotežen broj općevažnih svetaca!

Ali što je to značilo? Koji su sveci općeznačajni (*universalis momenti*, kako ističe saborska Konstitucija o liturgiji: SC 111)? Što se zapravo hoće?

Sabor je donio dosta jasno temeljno načelo:

1. u toku godine dana treba proslaviti čitavo Kristovo otajstvo (koje uključuje i štovanje svetaca — hagioduliju),
2. u tom slijedu, pred svetačkim slavljinima imaju prednost nedjelja i blagdani Gospodnji kao spomendani Kristovih otajstava: pashalno, u prvom redu, Vazam, Duhovi, a zatim Božić, Došašće itd.

⁸ Tekst u: C. KIRCH—L. UEDING, *Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae*, Herder, Barcinone etc. ¹⁹⁶⁵, nn. 543—544.

⁹ A. BAUMSTARK, *Liturgie comparée. Principes et Méthodes pour une étude historique des liturgies chrétiennes*, Chevetogne—Paris ¹⁹⁵³, 194—211; Th. KLAUSER, *n.dj.* 87—94.

¹⁰ Th. KLAUSER, *n.dj.* 125—130.

¹¹ Th. KLAUSER, *n.dj.* 126. Osobito je veliko ograničenje svetačkih blagdana bilo u ožujku i travnju, tj. u korizmeno i vazmeno vrijeme.

3. od svetaca mogu se zadržati samo oni koji imaju zaista »sveopći značaj«. ¹²

U duhu reforme, poglavita je svrha liturgijskoga štovanja svetih: navještaj (proglas) i obnavljanje (*renovatio*) vazmenog otajstva u Kristovim slugama. ¹³ Svetačko slavlje nije drugo nego varijacija proslave misterija koje se slavi i u nedjelju i na Uskrs i na Božić, ali koje je u sebi tako mnogoliko i bogato da dopušta nebrojene pomake naglaska, diskurzivno isticanje pojedinih sržnih vrednota, poniranje i osvjetljavanje raznoraznih dubina iste stvarnosti tj. djela Božje svetosti u ljudima, i slično.

Značajke novog Sanktorala

Zato možemo istaknuti prvu, temeljnu značajku novoga sanktorala: vrednovati Kristovo djelo u životu, djelovanju i smrti pojedinoga sveca ili skupine svetaca ¹⁴ (sveti Stjepan, Pavao, Monika, Augustin, Benedikt, Atanazije, Bazilije, Ivan Zlatousti, Franjo, Toma Akvinski, Katarina Sienska, Don Bosco, Mala Terezija, Marija Goretti . . . bl. Maksimilijan Kolbe). Time svetovnik postaje »sakramentalna« veličina: ¹⁵ to jest sustav znakovitih i na svoj način učinkovitih obrednih (vremensko-prostornih) jedinica (spomendana — rođendana) kroz koje djeluje jedinstveno i jednokratno Kristovo otajstvo; sustav kroz koji se uvijek aktualno Kristovo djelo očituje, objavljuje, razotkriva, izriče i govori (to mu je objaviteljska, revelatorska ili kerigmatska strana), dotično kroz koji se to isto djelo vazda nanovo uprisutnjuje, posadašnjuje i poovdašnjuje (ako se tako smijemo hrvatski izraziti — što mu je spaiteljska, posvetiteljska, soteriološka i hagijurška silnica).

Jednom riječju: svetovnik »slavi« divna Kristova djela (oživotvorena) u svetima — »mirabilia Christi in servis« (SC 111).

Zato — i to je druga značajka sanktorala — Crkva upravlja štovanje, hvalu, pjesmu i molitve ne svecu izravno nego Bogu, i to Bogu Ocu po Isusu Kristu, Sinu Božjemu, Velesvećeniku i Posredniku, u povezanosti Duha Svetoga, ali u povodu spomena, zajedništva i promatranja ljudskog i kršćanskog lika ovoga ili onoga sveca. ¹⁶

Daljnja je ključna značajka novoga (rimskog) sanktorala ta što u načelu ide za ravnotežom ili mjerom koja će jamčiti da se u toku jedne godine dana proslavi cjelokupno Kristovo otajstvo (i povijesno-spasenj-

¹² Usp. SC 102—111.

¹³ »Etenim hoc firmum certumque semper Ecclesiae catholicae fuit, Sanctorum festis paschale Christi mysterium nuntiari ac renovari.« PAVAO VI: Apostolsko pismo *Mysterii Paschalis* (1969), II.

¹⁴ »Festa Sanctorum mirabilia quidem Christi in servis eius praedicant . . .«: SC 111; usp. 104.

¹⁵ » . . . Summi Pontifices, Sanctorum Partum institutionem firmiterque catholicae Ecclesiae traditam doctrinam secuti, rectissime sentiebant, annali Liturgiae cursu non modo facta commemorari . . . verum etiam iidem edocebant anni liturgici celebrationem *peculiariter sacramentali vi et efficacia pollere ad christianam vitam atendam*. Quod quidem Nosmetipsi et sentimus et profitemur.« PAVAO VI: Apostolsko pismo *Mysterii Paschalis* (1969), I.

¹⁶ Usp. molitve u misnom i časoslovnom euhologiju. Evo jednoga drevnog uzorka, koji je preuzet u novi Misal na spomendan svetoga Klementa, 23. studenoga: »Omnipotens sempiternus deus, qui in omnium sanctorum tuorum es uirtute mirabilis: da nobis in beati Clementis annua sollempnitate laetari, qui filii tui martyr et pontifex, quod ministerio gessit, testimonio comprobavit; et quod praedicauit ore, firmavit exemplo.« *Sacramentarium veronense* (ed. L. C. Mohlberg, 1966), n. 1188.

sko i hagiološko), ali tako da prva, žarišna veličina, to jest Kristovo vazmeno otajstvo, bude uvijek uočljivo i učinkovito, a to znači da mu javni medij svetkovanja (ili blagdan kao osnovna »sakramentalna« jedinica) bude funkcionalan, da mu pomaže a ne odmaže.¹⁷

No, kako godina ima samo 365 ili 366 dana, a nagnuće je mnogih tijekom stoljeća pokazalo koliko im je stalo da svoje ugodnike pošto potopu uvedu u sanktoral, to će odsele trebati mnogo diskrecije da se taj poželjni i povoljni razmjer između svetačkih blagdana i tzv. ferija ili »svagdana« opet poremeti. A budući da je dosta teško pobliže odrediti taj odnos i razmjer, uvijek će biti pitanje: koliko je ideal postignut, i koliko ga je za šire općinstvo uopće moguće postići?

Uzmimo ovaj obnovljeni svetovnik, koji je obilježen time što je nastao kao *rimski* sanktoral, što znači plod crkve grada Rima, u prvom redu, a onda i kao plod opće Crkve po svijetu; ali je svakomu jasno da taj isti sveopći sanktoral ne bi nikad upravo ovako izgledao da ga je slagala neka mjesna crkva u Sjevernoj ili Južnoj Americi, Bliskom istoku ili Australiji, štoviše neka mjesna crkva u primorskoj ili unutrašnjoj Hrvatskoj.

Tu je na mjestu pitanje: koliko se pojam ili kategorija *obreda* u pojedinim fazama reforme podudara, ili ne podudara; koliko obred u konkretnoj liturgiji neke mjesne crkve (koja je istinska, prava, autentična liturgija Kristove crkve, tj. takva da živim ljudima posreduje Božje posvećenje i eshatološko spasenje), velim, pitanje je: koliko se kategorija *obreda* te konkretne liturgije podudara s liturgijom *rimskog* obreda. Bit će da je van sumnje kako pojam »rimskog obreda«¹⁸ nije istoznačan; ne znači isto onda kad je riječ o konkretnoj liturgiji crkve grada Rima, kojoj predsjedava, recimo, papa kao njen biskup, i onda kad je riječ o konkretnoj liturgiji zagrebačke crkve. I zato određba novoga posaborskog dokumenta koji ozakonjuje praktično rješavanje problema sanktorala, a koja glasi: »Slijedeća se načela (tj. opća) mogu i moraju primijeniti kako na rimski tako i na druge obrede, dok se praktične odredbe tiču zapravo samo rimskoga obreda...« — nameće pitanje: »obreda rimskoga« da, ali kojega: onoga za liturgiju mjesne rimske crkve (za što onda vrijede jedne mogućnosti: katakombe, grobovi mučenika i papa, velike bazilike itd.) ili obrede neke druge mjesne Crkve koja se, doduše, drži »rimskog obreda« ali se okuplja u prašumi centralne Afrike ili Brazila, odnosno i kod nas, u Lici, Primorju, Bosni ili Zagorju?

To nije otrprve jasno. O tom bi se dalo diskutirati. I zato nam se čini da će tek upotreba novoga sanktorala pokazati koliko su mu pojedina rješenja na planu opće Crkve¹⁹ sretna, provediva ili uopće moguća (na primjer: je li bolje slaviti sve apostole pojedinačno ili po dvojicu — kako je to dosele bilo — pa moramo slaviti i svetog Bartula, o kojemu osim imena jedva što još znamo; ili je načelno za pojedinu mje-

¹⁷ Usp. odredbe liturgijske konstitucije SC 102—111 i Apostolskog pisma *Mysterii Paschalis* (1969), II.

¹⁸ Nije bitno različit naziv »*Latinus ritus*« (usp. Apostolsko pismo *Mysterii Paschalis*, II); primjena se određenog obreda zbiva u Rimu na jedan način a u nizu drugih mjesnih crkava na drugi način, koji s vremenom može postati i znatno različit.

¹⁹ Taj je vid sveopće Crkve prisutan u kodifikaciji novog zakonodavstva: usp. Apostolsko pismo *Mysterii Paschalis*, II: »... sive aptius eam Ecclesiae proprietatem, qua est universalis, referre...«

snu, odnosno većinu mjesnih crkava po svijetu, dobro i to da slave sve apostole istom svečanošću, uzmimo, pod nazivom: »Dvanaestorica Isusovih učenika«, kako slavimo i blagdan Svih svetih, što nam opet ne priječi da pojedinoga sveca slavimo i zasebno kad za to ima razloga; pa bismo i dalje mogli, uz skup Dvanaestorice, slaviti i Petrovo i Ivanje i Obraćenje svetoga Pavla itd.

Sigurno je okolnost da su novi sanktoral određivali redaktori, koji su na ovaj ili onaj način vezani uz Rim, uvelike utjecala na stanovita rješenja. Čini nam se da je povijesna akribija i kritičnost dolazila do riječi i onda kad se baš ne vidi zašto je tako moralo biti: npr. zašto se blagdan svetog Filipa i Jakova još jednom morao prebaciti? (najprije je, kako znamo, padao 1. svibnja; ali, kad je uveden blagdan svetog Josipa radnika, prenesen je Filip i Jakov na prvi tada slobodni dan, tj. 11. svibnja, da bi sada selio ponovno, ali ne na negdašnje drevno mjesto²⁰ nego na 3. svibnja, iako je sveti Josip radnik odsele samo »spomendan na volju«?! Ili zašto se svetkovina svetog Josipa uporno zadržava u Korizmi, kad se tog dana slavi na Zapadu istom od 10. stoljeća, a u Rimskoj crkvi od 15. stoljeća, dok je u opći rimski kalendar unesen tek 1621. a uporedo se ističe kako otajstva Gospodnja imaju prednost pred blagdanima svetih?²¹ Tih i sličnih pitanja moglo bi, dakako, biti još mnogo.

Svetovnik u novom Misalu i Časoslovu

Ali, naše se izlaganje mora vratiti naslovu: kako je sanktoral obnovljen u misi i časoslovu? Puštajući zasada po strani druge implikacije (osobito heortološke, jer svetkovanje i blagdanovanje vrlo je važna dimenzija čovjeka kao takvoga, dimenzija koja mu omogućava proživljavati određene dubine bitka i prirode, jer je čovjek *homo festivus*... a liturgijsko slavlje je tek dio općega slavljenja svetaca), zadržat ćemo se još malo na primjeni liturgijske reforme u misnom i časoslovnom svetovniku ili sanktoralu.

Prvo što valja primijetiti jest ovo: ako vrijedi načelo »*Lex orandi — lex credendi*«, onda sustav sanktorala u misalu i časoslovu predstavlja jedno povlašteno teološko mjesto (*locus theologicus*), važno npr. za definiranje Crkve kao *svete*, »općinstva svetih«, djela Božje svetosti, ili Crkve i Boga, Crkve na putu i Crkve u nebu...

Koje ćemo značajke tu istaknuti?

1. Reformirani misni i časoslovni sanktoral usklađuje vjekovnu, tisućljetnu, hagiodulijšku (i heortološku) *tradiciju* s teološkom refleksijom Drugoga vatikanskog sabora, pa sanktoral Pavla VI odražava *današnje* gledanje na svece u Crkvi. Za štovanje su izdvojeni sveci koji su za tu Crkvu od nekoga *većeg* značaja — iako i komentator Kalendara priznaje neodredivost, »neuhvatljivost« te norme.²² Tip jednoga,

²⁰ Taj blagdan naziva »*per antiquum festum*« redaktor tumača *Commentarius in annum liturgicum instauratum, in novum Calendarium generale et in Litaniis sanctorum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1969, 92.

²¹ »*Ne festa Sanctorum festis ipsa mysteria salutis recolentibus praevalent...*«: SC 111 itd.

²² »*Nullam autem aequam regulam statuere sine ulla dubitatione possumus qui Sancti sint vere magni momenti.*«: n.mj. (bilj. 20), 70.

recimo, budućeg sveca tu nije zastupan, jer još nije ni ostvaren; ali kad bude ostvaren, imat će pravo da uđe u niz štovanih ugodnika Božjih... Zato je svetovnik otvorena veličina. Moramo ga promatrati dinamički, u tijeku usavršavanja, napredovanja.²³

2. Za novi je svetovnik dosta značajan preuređeni *euhologij* ili molitvenik i misala i časoslova.²⁴ Molitvenik je dvaput bogatiji od staroga: ne računajući nova predslavlja, sadrži oko 2.000 molitava, od kojih su za pojedinoga sveca vlastite redovno zborne molitve (a iste su za misu i časoslov). Redaktori su se rukovali ovim načelima:

- otkloniti neke prevladane kategorije vrednovanja (npr. *nova prole fecundasti*),
- čuvati jedrinu i sažetost izraza (lakonština rimska),
- iskazati skladnim suvremenim izrazom što pojedini svetac poručuje vjernima danas.

Nadalje, posebno za rimsku liturgiju, časoslov je obogaćen novom vrstom molitvenih tekstova: vjerničkom molitvom (*preces*) u jutrenji i večernji, koja u jutro povezuje zazive uz teme novog dana koji nastaje i rada koji započinje a uvečer uz razne staleže i skupove ljudi i neke osobite milosti. I tih je obrazaca oko 2.000, što predstavlja obilato unapređenje zajedničke molitve Crkve.

3. U skladu sa željom Sabora da se vjernima u liturgiji priredi obilati stol Božje riječi (SC 51), i novi je sanktoral providen pomno složenim nizom probranih odlomaka Svetog pisma. To vrijedi i za misu (gdje je samo u Zajedničkim slavljinama svetih — tzv. *Commune* — doneseno skoro 200 biblijskih, stoljećima nečuvevanih, odlomaka; njihova vrijednost nije samo u broju nego, valjda još većma, u mogućnosti nesagledivih kombinacija na istu ili više tema; ili dapače u inspiraciji što je bude na sadržane teme, koje se mogu još drugim biblijskim tekstovima osvijetliti: npr. tema ustrajnosti, izdržljivosti, »*hypomone*«... ili vjernosti... ili »blaženosti«...). U vezi sa Časoslovom treba istaknuti najprije vrijednost one koju možemo nazvati »mala čitanka« ili »zbirka kratkih biblijskih čitanja«, koja u obnovljenom Časoslovu općenito predstavlja bez sumnje jedan od najuspjelijih elemenata obnove. Ne zadržavajući se posebno na isticanju izbora većih biblijskih čitanja za pojedina svetačka slavlja, moramo ipak istaknuti u čemu je istinska novost i osvježavajuće obogaćenje novoga sustava hagiografskih čitanja:²⁵ mjesto negdašnjeg čestoput legendarnog sažetka svečeva životopisa (iz 2. noćurna), redakcija se novog Časoslova, poslije višestrukog savjetovanja i promišljanja, odlučila da svečev lik predstavi s hagiografske strane dvojako:

- najprije malom uvodnom napomenom, obaviješću o životu i djelovanju sveca,
- a onda jednom pomno izabranom stranicom, gdje se za riječ javlja ili dotični svetac (npr. 24. siječnja sveti Franjo Saleški) ili koji drevni otac govoreći o njemu (npr. 21. siječnja Ambro-

²³ Tako i *Commentarius in annum liturgicum etc.*, n.m.j. 65.

²⁴ O tome: A. BUGNINI, *Il nuovo Messale Romano* u: *Rivista liturgica* 58, 1971, 415—452.

²⁵ Usp. P. JOUNEL, *Les lectures du Sanctoral* u: *Ephemerides liturgicae* 86, 1972, 31—40.

zije o svetoj Agnezi) ili vjerodostojni zapis o mučeništvu (npr. 23. veljače svetoga Polikarpa ili 1. lipnja svetog Justina) ili neko priznato žitje (npr. 14. veljače odnosno 5. srpnja Žitje Konstantina-Cirila) ili pak koji klasik izlažući ovu ili onu aktualnu temu svetkovanja (npr. Ivan Zlatousti 25. siječnja, na blagdan Pavlova obraćenja). Za onoga koji bi doneseni odlomak htio dublje upoznati navedeno je odgovarajuće izdanje izvora (Migne, Corpus Vindebonense, Corpus Berolinense, Corpus Christianorum, Sources chrétiennes i sl.).

Kad ne bi ništa drugo bilo, već bi samo to predstavljalo toliko obogaćenje da se čovjek, »gladan i žedan pravde«, neće od susreta s tim štitom vratiti natrag posve isti.

4. Vjerujem da je pjesmarica ili pjevni dio reformiranog teksta onaj koji će raznim zajednicama predstavljati dosta veliku teškoću: ulazne i pričesne antifone u misi, a u časoslovu himni i responsoriji-otpjevi, koji su u primjeni vrlo zahtjevni jer traže ne bud kakvo već otmjeno i skladno izvođenje, za koje mnogo puta nedostaje skoro sve.

5. Istaknutu jedinicu obnove sanktorala i u misi i u časoslovu predstavljaju zajednička slavlja, tzv. *Commune sanctorum*.²⁶ Umjesto stare klasifikacije (koja je sadržavala nepriličnih određenja: *martyr non pontifex... nec virgo nec martyr*), ušla je nova: Marija — apostoli (samo u Časoslovu) — mučenici — pastiri — učitelji — djevice te sveci i svetece Božje.²⁷

Zaključak

Kako u prošlosti tako i danas novosloženi sanktoral nosi biljeg vremena koje ga je rodilo. U jeku masovnog kršćanstva sanktoral je pokazivao nezadrživu tendenciju rasta, množenja i gomilanja blagdana. Naprotiv, u vrijeme kad kršćani u društvu tvore manjinsku skupinu, nastoje se prilagoditi zahtjevu režima sredine, nastojeći da pošto poto sačuvaju bitne kvalitete svoje vjere (npr. u prva stoljeća su znali govoriti: »Sine dominico non possumus«, dok su bez blagdana ovog ili onog sveca mogli). Danas, u sociološki dosta izmijenjenim uvjetima života, Crkva se opet svodi na postupak manjine u sredini većine: pomislimo na šestodnevni radni tjedan, bez obzira na zapovjedne i nezapovjedne, velike ili male kršćanske blagdane. Može biti na mjestu upitati se: postiže li se više ili se postiže manje održavanjem dosadašnjeg sustava blagdanovanja, kad bez obzira na sve obzire mi po gradovima u jeku radnog, zamarajućeg, dana mislimo svečano slaviti neki blagdan koji pada u tjednu, dok bismo ga također mogli pomaknuti na možda povoljniji dan, recimo nedjelju, i tad proslaviti ne samo sveča-

²⁶ Ovdje se ne možemo upuštati u pitanje razradbu tih jedinica, što bi iziskivalo posebnu studiju.

²⁷ Pri dodjeljivanju naslova pojedinim svecima nije se htjelo pozirati za novim kategorijama, kao na primjer: »pravednik«, »laik«, »majka«, »sveta žena«; radije se ostalo pri tradicionalnim nazivima (apostol, evanđelist, mučenik, djevica) ili hijerarhijskim (biskup, papa, prezbiter, đakon) ili redovničkim (opat, monah, pustinjač, redovnik, redovnica): o tome usp. *Commentarius in annum liturgicum etc.*, n. mj. 82—83.

nije nego i pastoralno učinkovitije: jer bismo imali na okupu veću zajednicu, kojoj bismo bar tada mogli onaj dio ili vid poruke navijestiti koji joj inače nećemo skoro nikad imati prilike prikazati kao zajednici, tj. Crkvi?

Nesumnjivo, obnovljeni sanktoral predstavlja znatan napredak u odnosu na prijašnje stanje. Pomaci, redukcije, svježi tonovi uvelike će doprinijeti produbljenju bitnoga u kršćanskom življenju i svetkovanju, iako će neke teškoće i dalje ostati. I nije lako reći kako da ih prebrodimo, kojoj da se tehnicima rješavanja priklonimo.

Slaveći dnevnu euharistiju s narodom mnogi će se liturg, i poslije novijih reformi, sigurno naći u neprilici kad bude morao slaviti spomendan ili blagdan sveca kojemu, osim imena, jedva što drugo znade. Ta se nezgoda ne može mimoći: ili treba steći odgovarajuće znanje i prenijeti ga na zajednicu (što je višeput bezizgledno, jer bismo morali imati pri ruci čitavu biblioteku solidnih životopisa, a toga, sva je prilika, za našeg pamtivijeka neće biti) ili treba, za stanovito vrijeme, zapostaviti svetkovanje dotičnih svetaca a sile ulagati za utvrđivanje »viših darova«.

I na kraju, reformni zahvat u sanktoral, ako je prvi, ne mora biti i jedini. Obnova je dobro krenula, ali još nije svršila. I zato, kad postavljamo pitanja, želimo samo pospješiti daljnje napredovanje i provedbu. Provedivo je naime samo ono što je opravdano i uvjerljivo.

Kao kod svake druge stvari tako i u liturgijskom slavljenju svetih moramo stalno imati u vidu: što mi time zapravo hoćemo?

SUMMARIUM

Dissertatio de notis praecipuis novi Sanctoralis in missa et officio divino exordium sumit a quaestione quaenam sit ratio cultus Sanctorum in missa et officio, seu quaenam sit natura *liturgicae* hagiologiae atque hieortologiae.

Breviter illustrata origine, profectu, proliferatione Sanctoralis Romani principia exponuntur novae Sanctoralis ordinationis, quae ad normam decretorum concilii Vaticani II in effectum deducta est. Cum Sanctorum cultus ad integrum Christi mysterium celebrandum dirigatur, Sanctorale liturgicum sacramentali quadam vi et efficacia pollet in nuntianda et repraesentanda summa totius mysterii paschalis. Cultus enim Sanctorum, inde ab Ecclesiae primordiis, non ad singulos Dei electos sed ad Deum Patrem per Christum in unitate Spiritus ordinatur, occasionem praebente unius aliusve Sancti memoria seu die natali. Novum proinde Sanctorale aequilibrium statuere satagit inter numerum Sanctorum per unius anni decursum colendorum et seriem dierum festorumque liturgicorum Domini mysteriis sacrorum. Magnâ igitur opus erit prudentiâ ne iterum ingens Sanctorum festivitatum numerus mysterio Christi celebrando praevaleat, sicuti non semel teste historia evenit saeculis nuper elapsis.

Od missam liturgiamque horarum quod attinet, novum Sanctorale traditionalem cultum Sanctorum in Ecclesia componere temptavit cum sensu sanctitatis colendae in hominibus fidelibusque hodiernis, et qui-

dem a Sanctotali procedens Ecclesiae (particularis) Urbis Romae, cui additi sunt perplures Sancti »maioris momenti« ad alias Ecclesias regionesque terrarum pertinentes.

Instauratione liturgica Sanctotalis Romani peracta gaudere fas est et de euchologio millibus orationum precumque exemplaribus locupletato et de lectionario variis ditato lectionibus biblicis longioris et brevioris ductus necnon textibus hagiographicis sedulo delectis, qui anthologiam christianorum classicam constituere dicendi sunt.

Unde concludere licet novo Sanctotali Romano, si cum praecedenti serie Sanctorum colendorum comparetur, progressum evidentem esse effectum, quamquam asseverari nequeat instaurationem hocce in gressu sistere neque amplius processuram esse. Futurae ergo erit aetatis iudicium bene perpensum validumque ferre de sorte et exitu huius Sanctotalis innovati in Ecclesia.